

Tomka Ferenc

A misszió és az új evangelizáció

A misszió és az evangelizáció fogalmának alakulása korunkban

A katolikus egyház a legújabb korban több lépésben új és új módon próbálta meghatározni a „martíria”, a „misszió” fogalmát.

Az egyház *hagyományos meghatározása* szerint: a missziós tevékenység vagy terület fogalmkörébe tartoznak azok „a népcsoportok vagy területek, amelyeken Krisztus és az Ő evangéliuma ismeretlen, vagy ahol hiányoznak a beérett keresztény közösségek, amelyek képesek arra, hogy az adott körülmények között megéljék, és más embercsoportoknak is hirdessék a hitet. Ez a helyzet a *pogányokhoz szóló missziós tevékenységet* igényli” (vö. AG 6; EiE 45-49).¹

Már a II. Vatikáni zsinat, majd az utóbbi évek egyházi nyilatkozatai mind egyértelműbben úgy beszélnek a misszióról, mint ami nem csupán egyes területeken és csupán választott személyek által végzendő tevékenység, hanem az egész egyház és minden keresztény feladata. Az egyház missziós küldetésével kapcsolatban két új fogalom jelent meg az egyházi szóhasználatban, amelyek jelzik, hogy lényegi változás történt a szemléletben.

Az 1975-ös püspöki szinódus vezette be az első (a katolikus szóhasználatban) új fogalmat a missziónak, illetve a hit átadásának jelölésére: az „*evangelizációt*”. Következő fejlődési lépésként jelent meg II. János Pál pápa írásaiban és az egyház hivatalos megfogalmazásaiban az „*új evangelizáció*” kifejezés (RM 33). Mindkét fogalmat használjuk ma, de tartalmuk mélyebb, mint azt a közhasználatú beszéd általában sejtetné, mert a lekipásztorkodás és a misszió megújult szemléletét kívánják kifejezni.

Az egyház különböző korszakaiban, miben látták a hit átadásának, a missziónak útjait?

Ahhoz, hogy az evangelizáció és az új evangelizáció fogalmát, illetve ezeknek a misszióval való kapcsolatát megértsük, fontos megismernünk, miként alakult az egyház felfogása a misszióról, illetve a hit átadásáról.

Melyek a hit átadásának módjai a Szentírásban, illetve az ősegyházban? Az Újszövetségből és az első századok írásaiból kibontakozik a válasz e kérdésre. Az evangelizáció (és misszió) három fő formáját ismerték: az igehirdetést („hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek” Mk 16,15); az élet tanúságtételét („jöttéteitek láttán magasztalják Istent” Mt 5,16; 2 Kor 2,15); és a közösség tanúságtételét („arról ismerjék meg, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretitek egymást” Jn 13,34).

A hit továbbadásának e három formája az első századokban szoros egységet alkotott: az igehirdetés nem szakadt el az élettől; ellenkezőleg, a hirdetést az igehirdető élete és különösen keresztény közösség tanúságtétele tette azt hitelessé és hatékonyá.

Az Apostolok Cselekedetei három helyen is írja, hogy a hívek száma a keresztény közösség szeretetének láttán növekszik: „A hívek közösségének egy volt a szíve-lelke. Mindenkinek közös volt. Az egész nép szeretetében álltak. Az Úr pedig napról napra növelte az üdvösségre rendelték számát” (ApCsel 2,44-47; 4,32-33; 5,12-14).

A *Diognetushoz* írt levél is elmondja, hogy a keresztények tanúságtevő élete az, ami felhívja rájuk a kívülállók figyelmét: „Csodálatos és egyaránt hihetetlennek látszó életformájukkal tűnnek fel: Testben vannak, de nem test szerint élnek. A földön élnek, de országuk a

¹ A témával alaposan foglalkozott a Vigilia 2006/2. száma, különösen Német László írása.

mennyben van. A fennálló törvényeknek engedelmeskednek, de életmódjuk felülmúlja a törvényeket. Mindenkit szeretnek. Ínségben vannak, de mégis sokakat gazdagítanak.”²

A IV. századtól kezdődően (a „népegyház” kialakulásával párhuzamban!) a hit átadásáról való szemléletben eltolódás jött létre. Tért hódított az elképzelés, hogy az Evangélium terjesztése, a pogány népek misszionálása lehetséges az emberi (egyházi, uralkodói) erő és a hatalom eszközei által is.

Caesariai Eusebius úgy ünnepelte Nagy Konstantint, mint a „kívülálló püspökét”, aki *rendeleteivel* eljuttatja a kereszténységet a pogányokhoz.³ Nagy Károly és más keresztény uralkodók kereszténységre kényszerítették a legyőzött népek vezéreit, s velük együtt népeiket. Hódításaikat, győzelmeiket a korabeli egyházi vezetők is keresztény tettnek minősítették. Alcuin – aki ugyan a kereszttség előtt a megtértek alapos felkészítését kívánt – ünnepelte Nagy Károlynak az avarok feletti győzelmét, mert ezáltal a „regnum christianitatis”, a kereszténység birodalma terjed. Ugyanezzel a szemlélettel találkozunk a felfedezések korában, amikor a *spanyol gyarmatosítás* azzal akarta szentesíteni sokszor embertelen tetteit, hogy a kereszténység terjesztését szolgálja.

A későközépkorban, majd az újkorban, amikor az egyház elvesztette világi hatalmát, a hit hirdetése és átadása az egyház köztudatában – ahogyan P. Alszeghy jellemzi a helyzetet – „elsősorban ismeretközlést jelentett. Isten igazságokat közölt, mondták, és Jézus küldetést adott apostolainak, hogy hirdessék ezeket az ismereteket a világnak”.⁴

Ez a szemlélet, bár „szellemibb” mint az előző, továbbra is csak emberi erőre támaszkodik – az ész erejére –, és általa reméli az Evangéliumot terjeszteni. Ennek a szemléletnek alapján a hit továbbadásának és a misszió munkásai csak teológiailag képzett emberek, szinte kizárólag a papok vagy szerzetesek lehetnek.

E szemlélet kialakulását a nyugati világban nagymértékben magyarázzák az ellenreformáció, majd az úgynevezett felvilágosodás korának elméleti vitái, illetve a múlt század intellektualista beállítottsága. Az újabb korban azonban maga az „igazság” fogalma vált kérdésessé. Korunkban beszélünk a szó devalválódásáról. A mai ember általában képtelen mérlegelni a reá záporozó sokféle és gyakran ellentmondó ideológiákat. Ez a helyzet tarthatatlanná tette azt a véleményt, amely szerint az elméleti meggyőzés a hit továbbadásának legfontosabb útja.

Az eddig bevett lelkipásztori-, missziós-, hitet-átadó elképzelések krízisével párhuzamban, a zsinat és az egyházi megújulások új látásmódjából fakadóan születtek meg az „evangelizáció” majd az „új evangelizáció” fogalmai. Ezek tehát nem csupán új kifejezések (a régi tartalommal), hanem olyan fogalmak, amelyek a lelkipásztorkodás és a misszió lényegileg átalakult, új szemléletét, a *paradigmaváltást* szeretnék hangsúlyozni.

Az evangelizáció fogalma

Az „euangelizzo” szó az Újszövetségben több mint negyvenszer szerepel, de a katolikus egyház a 70-es évekig nem alkalmazta e kifejezést. Használt rokon fogalmakat, mint igehirdetés, misszionálás, hitteljesztés, hitoktatás. Protestáns egyházakban vagy kiségyházakban használják az evangelizálás szót, s általában igehirdetést értenek alatta. A katolikus egyház mai szóhasználatában az evangelizáció valami újat jelent.⁵

² Diognetoszhoz írt levél V, 4-13.

³ Vö. Caesariai Eusebius: *Vita Constantini IV.* 24.

⁴ Vö. Alszeghy Z., Szolgálat 37, 6.

⁵ A fogalmat bevezette VI. Pálnak, a III. Püspöki Szinódus témáját összefoglaló, *Evangélii Nuntiandi* című apostoli buzdítása (1975), majd tovább bontották a hitoktatással (*Catechesi Tradendae* 1979), a családdal *Familiáris Consortio* 1980), a világi hívek küldetésével (*Christifideles Laici* 1988) foglalkozó, szinódusok, és az azokat összefoglaló dokumentumok; 1997-ben a *Katekézis Általános Direktórium*a; 2000-ben II. János Pál pápának az

Az *Evangelii Nuntiandi* így ír a fogalom kialakulásáról: Az egyház küldetése, hogy adja tovább a hitet, hirdesse az Igét, keresztesen, szentségeket szolgáltasson ki, szolgálja a felebarátot, a szegényeket. „Mindezek utak vagy eszközök az evangélium továbbadására, és részei az evangelizációnak... Egyikük-másikuk azonban olyan nagy jelentőségre tett szert, hogy hajlandók voltunk azonosítani azt az evangelizációval.” Egyes ilyen eszközök előtérbe kerülése által továbbá az a benyomás alakult ki, mintha az evangelizáció csupán papilelkipásztori tevékenység volna. Ez a látásmód téves, az *evangelizáció „elszegényítése és megcsonkítása”* (EN, 18, 21-23, 28).

Az evangelizáció nem egy részfeladat (nem csak igehirdetés), nem is csak papilelkipásztori tevékenység. Ellenkezőleg: „*azonos az egyház (teljes) küldetésével*”, amelynek minden keresztény a részese. Beletartozik a *hit továbbadásának minden formája*.

Az evangelizáció ma általában nem is az igehirdetéssel, hanem az egyház élő *tagjainak és élő közösségeinek tanúságtételével kezdődik* (EN 21, 41), s csupán ezt követi az igehirdetés, amely csak akkor hatékony, ha a tanúságtételre épít (EN 41). Következőleg az evangelizáció hordozója minden hívő, minden közösség: aki, illetve amely élő módon részt vesz a krisztusi életben, az egyház építésében (EN 21).

Az új fogalommal kapcsolatos dokumentumok aláhúzzák, hogy az igehirdetés sem csak ismeretközlés, amint a szentség kiszolgáltatása sem csupán egy isteni, „hatékony jel” közlése, hanem

- meghívás a Krisztusnak átadott életre, a *megtérésre*
- meghívás a krisztusi *közösségbe lépésre*, s annak építésére,
- később meghívás a *missziós küldetésre* (vö. EN 18-24; EiE 23-42).

Az evangelizáció célja tehát nem kevesebb, mint hogy *elvezessen a Krisztussal egyesült, róla tanúságot tevő (missziós lelkületű) életre, és elvezessen az egyházba, a krisztusi közösségbe*.

„*Nem elég, hogy az igazságot és a kegyelmet az igehirdetéssel és a szentségek kiszolgáltatásával fölkinálják – jelenti ki az Ecclesia in Europa című apostoli levél is –; szükséges, hogy azok, akihez ezek szólnak, a konkrét körülmények közepette be is fogadják és meg is éljék (a kapott kegyelmeket) mint egyes keresztények és az egyházi közösségek tagjai.*” (EiE 49).

Az „új” evangelizáció fogalma

A hit átadásával kapcsolatos új fogalmak és szemlélet bevezetésének szükségességét a megváltozott társadalmi és egyházi helyzet okozta. Az evangelizáció fogalmát létrehozó szempontok mellett egy másik jelenség is új kihívást jelentett a hit-terjesztés és -átadás szempontjából. A nyugati országokban az úgynevezett népegyház (azaz a társadalommal szorosan összefonódott kereszténység) szétesése következtében egy új típusú lelkipásztori „terület” és feladatkör keletkezett.

A *Redemptoris Missio* című enciklika így beszél erről: „Sok régóta keresztény országban, s olykor még a fiatalabb egyházakban is, létezik egy helyzet, amelyben *a megkereszteltek egész csoportja elvesztette a hit eleven érzékét*, vagy már nem is vallja magát az egyház tagjának, mert életükben eltávolodtak Krisztustól és az Evangéliumtól. Ez a helyzet *új evangelizációt igényel*” (RM 33). E területeken „*a hívek hagyományos lelki gondozása, az új evangelizáció és a kimondottan missziós tevékenység közötti határokat nem lehet egyértelműen megvonni*. Mindegyik hat a másikra, ösztönzi és segíti azt.” (RM 33; KÁD 58-59)

ezredfordulóra írt *Novo Millennio Ineunte* című apostoli levele, 2003-ban az *Ecclesia in Europa* című apostoli buzdítása, végül XVI. Benedek pápa első, a *Deus Caritas Est* című enciklikája.

II. János Pál pápa és az újabb egyházi dokumentumok leggyakrabban az „új evangelizáció” kifejezést használják.⁶ A fogalmat magyarázva teológiai írások is általában csak annyit szoktak mondani, amennyit a fenti idézet mond. A fogalom azonban ennél lényegesen gazdagabb tartalommal rendelkezik, amely sokkal általánosabb mondanivalóval bír az egész lelkipásztorkodás és a misszió számára.

Az új evangelizáció nem a régi lelkipásztorkodás odaadóbb formáját jelenti, nem is csupán újra-evangelizálást! Amennyiben II. János Pál szólt „újra-evangelizálásról” is – ami valóban az „elveszettek” visszaszerzését jelenti –, ilyenkor is az „új evangelizáció” új fogalmának megfelelően értette ezt.

A II. János Pál által bevezetett fogalmat a pápa írásainak, beszédeinek tükrében érthetjük meg a maga teljességében.

Mi a különbség az evangelizáció és az „új evangelizáció” között?

Vajon van lényegi különbség az „evangelizáció” és az „új evangelizáció” fogalma között? A két kifejezés alapvetően rokon. Az „új evangelizáció” kifejezéssel II. János Pál pápa újra és még határozottabban be szeretné kiáltani az egyházba azt, amit a 3. általános Püspöki Szinódus és VI. Pál az *Evangelii Nuntianti*ban az „evangelizáció” fogalmával már hangsúlyozni kívánt, hogy a lelkipásztorkodás nem lelkipásztori akciók kérdése, hanem a Krisztusnak átadott élet gyümölcse és függvénye.

Mégis – miközben alapjaiban mindkettő ugyanazt állítja – jelentős alakulást figyelhetünk meg az *Evangelii Nuntianti* és II. János Pál pápa írásai között (amelyekben az új evangelizáció fogalom megjelenik).

Az *Evangelii Nuntianti* leghangsúlyosabb kifejezése a „tanúságtétel” volt. Amikor az evangelizáció három fő útjáról – a személyes példáról, az igehirdetésről és a krisztusi közösség szerepéről – szól (EN IV. rész), mindegyikkel kapcsolatban aláhúzza, hogy elsődleges szerepe van a tanúságtételnek.

A tanúságtétel az evangelizáció legfontosabb és első lépése. „A mai embert inkább érdeklik a tanúk, mint a tanítók, és ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyben tanúk is” – mondta az EN (41). Az élet tanúságára mindig szükség volt, de soha annyira, mint a „posztmodern” korban. Amikor az ember szkeptikussá válik az „egyetlen igazsággal” szemben, nem győzheti meg őt a szó, csak az élet, a keresztényekből és közösségeikből sugárzó öröm (EN 22).

„Az evangélium hirdetésének legfőbb útja a tanúságtétel: Íme itt és itt él egy keresztény vagy valamely keresztény csoport az emberek nagyobb közösségében. Látni rajtuk, hogy mindenkit megértenek, mindenkivel jó viszonyban vannak... Hitük egyszerű és spontán módon kisugárzik a közéletre, kisugárzik másokra reményük is, amellyel olyasmiben remélnek, amit nem lehet látni, de még csak elképzelni sem. Akik őket látják, önkéntelenül megkérdezik maguktól: Az életnek erre a tanúságtételére minden keresztény meg van hívva”, a világban való tanúságtétel elsősorban a világiak feladata (EN 21).

Már az EN is kívánt beszélni az evangelizáció „misztikájáról”: a tanúságtétel titkát nem az emberi erőlködésben, és az alkalmazott „módszerekben” látta, hanem az isteni kegyelem működésében. Az új evangelizáció fogalmát használva azonban II. János Pál az eddigiekénél sokkal egyértelműbben hangsúlyozta a lelkipásztorkodás misztikus, szakramentális voltát: azaz hogy a szó, a személyes példa, a közösség akkor hatékony, ha Isten jelenlétének jele és közvetítője.

⁶ Vö. RM 33; CL 34; DpPMV 35; TMA 20, 45; KÁD 58. stb.

Szükséges ezt újra aláhúzni? Vajon nem nyilvánvaló-e Isten elsősége? II. János Pál nyilatkozatai és Ratzinger bíboros, illetve a mai pápa írásai is megállapítják: sok lelkipásztor, teológus és sok keresztény, bár elméletben hirdeti Isten elsőségét, gyakorlatukból mégis úgy tűnik, az aktivitást vagy a teológiai „okosságot” fontosabbnak tartják, mint Isten működését. II. János Pál pápának ki kell jelentenie: „Jézus Krisztus európai egyházainkat *meztérítésre* hívja, hogy az Ő erejéből a remény hordozóivá lehessenek az emberiség számára” (EiE 23).

XVI. Benedek pápa bíboros korában írt tanulmányaiban többször leírta, hogy korunk egyházának igazi kérdése, az „Isten-krízis”.⁷ „A kereszténység kihalásra volna ítélve, ha nem tapasztalnánk meg valamit egy olyan elmélyülésből, amelyben a hit a személy mélyére hatol. *A puszta akció és intellektuális konstrukció nem elég.*” „Olyan emberekre van szükségünk, akiket a kereszténység belülről fogott meg. *Az egyház igazi megújítói mindig a szentek voltak.*”⁸

Az új evangelizáció szemlélete tehát a korábbiaknál határozottabban hangsúlyozza Isten elsőségét, az egyházban; illetve az egyházi-, a keresztény-, a lelkipásztori cselekvés, és a misszió-evangelizáció *szakramentalitásáról* beszél. Ennek megfelelően mindenképp elé teszi az Istennel való kapcsolat elmélyítését, az egyház lelkipásztori és missziós tervében (NMI 29-41).

Végül az „új evangelizáció” fogalmának másik döntő újdonsága, hogy teljes *elsőséget ad a krisztusi közösség létrehozásának*. Nemcsak a józan szociológiai-pasztorális belátás miatt,⁹ hanem ezen túl, Krisztus szakramentális alapítására hivatkozva: hiszen Ő mondta, hogy ahol ketten vagy hárman összejönnek a nevében, Ő ott lesz (Mt 18,20); és a világ erről fogja megismerni Istent (ez lesz tehát a legnagyobb misszió), ha övéi szeretik egymást (vö. Jn 13,34; 17,21). II. János Pál figyelmeztet, hogy „*ne áltassuk magunkat*”, a kölcsönös szeretetben élő krisztusi szeretetben élő közösségnek olyannyira elsődleges szerepe van a misszióban, az új evangelizációban, hogy „*e nélkül a lelkipásztorkodás és a misszió (egyéb) eszközei nem sokat érnek*. Lélek nélküli struktúrákká válnának”: inkább „a lelkipásztorkodás álarcaivá, semmint kifejezésének és növekedésének útjává” (NMI 43).

Európa új evangelizációjának, új misszionálásának keresnie kell a korszerű eszközöket, amelyekkel a mai embert megszólíthatja. De minden út kiindulását és végpontját (és az idézett pápák gondolatait is) Jézus szavai foglalják össze. „Aki bennem marad, az bő termést hoz... Nélkülem semmit nem tehetek” (Jn 15, 5); illetve: „Arról fogják megismerni, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,34).

⁷ Vö. Joseph Ratzinger: *L'ecclesiologia della Costituzione Lumen Gentium*. Nuova Umantità, 2000/3-4, 384.; *Beszélgetés a hitről*. Vigilia, Budapest, 1990. 39, 47.; *A föld sója*. Szent István Társulat, 1997, 217-220.

⁸ Joseph Ratzinger: *A föld sója* 217,219, 220.

⁹ A józan ész érveit sorolja fel például Ratzinger bíboros a közösségek pótolhatatlan fontossága mellett: *A föld sója* 208, 215-216.